

4. Měchýr J. Velký převrat či snad Revluce sametová? Nekolik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech 1989–1992. – Praha, 1999. – 359 s.
5. Charta 77. 1977–1989. Od morální k demokratické revoluci. Dokumentace / Usp. V. Prečan. – Bratislava, Archa, 1990. – 252 s.
6. Szomolányi S. November '89. Otvorenie prechodu a jeho aktéri na Slovensku // Soudobé dejiny, č. 4/1999. – S. 421–442.
7. Zrychlený tep dějin. Reálné drama o deseti jednáních. (Autentické záznamy jednání představitelů státní moci s delegacemi hnutí Občanské fórum a Verejnosť proti násiliu v listopadu a prosinci 1989). Uspořádal V.Hanzel. Praha: OK Centrum, 1991. – 248 s.
8. Ústavní zákon č. 135 ze dne 29. listopadu 1989, kterým se mění ústavní zákon, č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky // Sb. zákonů ČSSR č. 135/1989. – S. 1073–1074.
9. Suk J. Občanské fórum: listopad – prosinec 1989. 2 díl. Dokumenty. – Praha, Brno, Doplněk, 1998. – 330 s.
10. Поп И. И. Крутые повороты карьеры Густава Гусака // Бывшие «хозяева» Восточной Европы. Политические портреты. / Отв. ред. Ю.Новопашин. М.: РАН, 1995. – С. 256–308.
11. Zákon ze dne 23. ledna 1990 o politických stranách // Sb. zákonů č. 15/1990. – S. 39–40.
12. Zákon ze dne 27. února 1990 o volbách do Federálního shromáždění // Sb. zákonů č. 47/1990. – S. 225–237.
13. Zákon ze dne 27. března 1990 o združování občanů // Sb. zákonů č. 83/1990. – S. 336–369.
14. Zákon ze dne 27. března 1990 o právu shromažďovacím // Sb. zákonů č. 84/1990. – S. 369–373.
15. Zákon ze dne 27. března 1990 o právu petičním // Sb. zákonů č. 85/1990. – S. 374–375.
16. Zákon ze dne 28. března 1990, kterým se mění a doplňuje zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích // Sb. zákonů č. 86/1990. – S. 375–377.
17. Ústavní zákon ze dne 18. dubna 1990, kterým se mění a doplňuje ústavní zákon, č. 100/1960 Sb., Ústava Československé federativní republiky, a ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci // Sb. zákonů, č. 100/1990. – S. 402–403.
18. Klima K. Ústavní právo. – Praha, 1995. – 225 s.
19. Zákon ze dne 4. července 1991 o svobodě náboženského vyznání a postavení církvi a náboženských společností // Sb. zákonů č. 308/1991. – S. 1338–1341.

Минькович-Слободяник О.В., МНЦ ОНЮА

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Предложенное исследование раскрывает эволюцию и проблемные вопросы развития отечественной правовой политики с учетом имеющегося мирового опыта в этой сфере. Ориентирует на системную выработку стратегии и постановки заданий развития государства в правовой сфере.

The offered research exposes evolution and problem questions of development of domestic legal policy taking into account present world experience in this sphere. Orients on the system making of strategy and raising of tasks of development of the state in a legal sphere.

Розвиток українського суспільства на шляху демократичних перетворень ставить перед державою завдання – сформувати та провести в життя «нову» правову політику, яка б за формою і змістом принципово відрізнялася б від колишньої, також названої правовою, але з розпливчастою змістовною характеристикою, і не мала свого в достатній мірі обґрунтованого статусу в суспільстві.

Відповідно до Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій державі найвищою соціальною цінністю [7, с. 71]. На досягнення цієї мети та гарантування прав і свобод людини спрямовані основні зусилля органів державної влади України. Адже це є головним обов'язком будь-якої демократичної, соціальної та правової держави. Конституція України закріпила такі цінності, як народний суверенітет, поділ влади, пріоритет прав людини, верховенство права, пряма дія конституційних норм, політичний, ідеологічний та економічний плюралізм, що мають основоположне значення для забезпечення прав людини і громадянина.

Досліджуючи сучасні проблеми державного керування в Україні, автор вказує на такі її особливості: неупорядкована приватизація протягом 90-х років великої кількості державних підприємств й інших ресурсів, що супроводжувалася високим рівнем корупції; проблеми з оподаткуванням та іншими зборами, які вели до високого дефіциту бюджету; стійкий ріст чисельності бюрократії; конфлікт між центральною та місцевою владою із приводу поділу повноважень та визначення політичного курсу; неадекватність у забезпеченні коштами й ресурсами ряду урядових програм; «кулуарні війни» між бюрократичними установами, приховування інформації та неефективна координація; надмірний вплив економічних й «корпоративних» лобі, як приватних, так і державних на проведену політику.

Однак серед безлічі питань, які стоять перед українською наукою, ключовим було таке: чи є в Україні правова політика? Що ж стосується української політичної еліти, то її головне питання – яку політику варто надалі проводити державі та її главі, які при цьому повинні бути використані засоби, щоб здійснити демократичні перетворення в Україні.

Як відомо, у різні періоди історії, термін «політика» наповнюється новим змістом, обумовленими її цілями. Так, у радянський час на різних етапах головними цілями в політиці були: нова економічна політика (НЕП), індустріалізація, колективізація сільського господарства, відсіч фашистським агресорам, відбудова народного господарства, підвищення технічного прогресу, перемога в холодній війні, удосконалювання форм господарського механізму, підвищення продуктивності праці й ін. [6, с. 135]. У період правління М. Горбачова під політикою стало розумітися легальне зіткнення інтересів різних політичних сил. З'явився навіть термін – «реальна політика». Наслідком «нового» розуміння політики стало те, що, починаючи з 1989 року, політична доцільність або, інакше кажучи, «реальна політика», узяли гору над правом. Фактично відкрито початок формування опозиції конституційно встановленому режиму. Вибори 1989 року й З'їзд народних депутатів СРСР послужили стартовою крапкою першої помірної фази революції, яка привела до ліквідації СРСР [1, с. 53].

Новий розклад політичних сил привів до прийняття Декларації «Про державний суверенітет України» [3, ст. 429], де проголошувалися основні принципи демократичної держави. Парадокс полягав у тому, що при існуванні принципів однієї державної системи легально встановлювалися принципи в корені іншої системи. Зокрема, встановлювалося, що поділ законодавчої, виконавчої й судової влади є найважливішим принципом функціонування незалежної України як правової держави.

Прийняття Декларації підбурило протистояння між українською та союзнаю владою, що закінчилося серпневим (1991 р.) путчем, розвалом СРСР і переходом від помірної фази революції до радикальної [8, с. 162]. Декларація про суверенітет стала основою для демонтажу радянських принципів влади в Україні, насамперед, через заміну норми про політичну роль Комуністичної Партії на політичний та ідеологічний плюралізм.

Отже, перший етап (1989–1994 рр.) становлення правової політики України розпочався з прийняття Декларації «Про державний суверенітет України».

Безумовно, заміна старого права новим, – процес надзвичайно складний і хворобливий, але, з іншого боку, воно не може бути скасоване шляхом довільного визнання недійсними старих законів. Для цього є спеціальні законодавчі процедури. Як справедливо писав Р. Ієрінг, «... жажливе беззаконня може вершитися під виглядом права над самим правом» [5, с. 225]. Однак керівництво країни того періоду порахувало, що існують більш високі цінності, ніж формальне погодження суперечливим нормам, виданим законодавчою владою. Багато правознавців дивувалися такою постановкою питання, тому що «вищі цінності» і закріплюються в законодавчих нормах.

Проте проблема правової політики у теоретичному плані, зазначає академік НАН України Ю.С. Шемшученко, «знаходиться на рівні де лега ференда (*de lege ferenda*, що з латині означає – з точки зору законодавчого припущення). Проблемними залишаються саме поняття правової політики, її зміст, місце у системі інших видів політики тощо» [16, с. 15].

Даний період становлення правової політики співпав у часі зі встановленням нового політичного режиму в країні, і це було б правильно. Але, як відзначив норвезький дослідник Свенд-Ерік Скаанінг, згідно з визначенням О'Доннела і Шміттєра, фаза переходу була означена як інтервал між одним політичним режимом та іншим, в якому політичні правила гри не були ще чітко визначені [19, с. 45]. Зрозуміло, що не могло й бути мови про чітку і послідовну правову політику, тому що навіть політичний режим в країні ще був «змішаного типу» [14, с. 158], що стало значною перешкодою на шляху формування правової політики молодій державі.

У 1994 році Україна стала першою країною із Співдружності Незалежних Держав, у якій відбулася мирна і демократична передача влади новообраним парламенту і президенту. Двома роками пізніше була прийнята орієнтована на посилення основних політичних прав і громадянських свобод Конституція, яка стала своєрідним втіленням компромісу між Президентом Леонідом Кучмою і законодавчим органом влади – Верховною Радою. Прийняттю Основного Закону країни сприяли також домовленості між представленими у парламенті лівими та правочен-

тристськими партіями. Саме в цей період (1994–2004 рр.) і розпочався другий етап на шляху становлення правової політики України.

З урахуванням предмета нашого дослідження акцентуємо увагу на тому, що незважаючи на діючу в суспільстві Конституцію України, як головний документ, що визначає правову політику, цей період можна позначити як період «беззаконня», тому що ні «старі», ні «нові» закони, власне кажучи, не виконувалися. Більше того, став активно вживатися термін «війна законів». У політиці держави було багато імпровізацій, непередбачуваності й «закарлюк». Замість законів політика Президента, а отже й держави, здійснювалася головним чином за допомогою указів, більша частина яких не виконувалася, а деякі з указів згодом були визнані Конституційним судом України не легітимними.

Крім того, у практику президентської нормотворчості ввійшло видання указів, що випереджають прийняття законів. Якщо Верховна Рада не підтримувала законодавчу ініціативу Президента, то він перетворював не прийнятий законопроект у свій указ [10, с. 4].

Сформовану політико-правову ситуацію одні вчені-правознавці пояснювали «помилками реформування», інші – «свідомим руйнуванням», а треті – «відсутністю правової політики держави» [9, с. 7].

Частина авторів дотримується такої точки зору, що правова політика в той період все-таки проводилася, але оскільки право «освячувало» цей курс, то воно саме стало жертвою реформ.

З нашої позиції, право використовувалось не більше як засіб політики, не маючи свого зворотного впливу на неї. Наприклад, юридична форма використовувалася для перетворення в життя приватизації, але при цьому стримуючі фактори були відсутні. Практично не застосовувалися санкції і юридична відповідальність.

Не прибігаючи до спеціальних досліджень можна побачити, що ринок у тих умовах не став благом. Отже, в Україні проводилася не шокова терапія, а добре продумана акція, що мала мету широко масштабного перерозподілу багатств країни.

На жаль, механізм переходу до ринкової економіки не став об'єктом уваги правової політики, тому що доля країни багато в чому залежала від політичної кон'юнктури. Тому важко стверджувати, що ринковий механізм перебував у зоні дії права, оскільки таких зон у той період було дві: 1) зона «старого» права; 2) зона «нового» права. Наспих прийняті укази Президента України, а також ряд законів не відповідали вимогам науково обґрунтованої правової політики. Незважаючи на урочисті обіцянки Леоніда Кучми стати «новим Президентом» після переобрання у 1999 році на другий термін, авторитарні тенденції в його політиці лише посилювалися. Його влада тримається не тільки на офіційних повноваженнях, але й на можливостях залякувати опозицію та контролювати олігархічні групи, надмірні вплив та багатство яких безпосередньо залежать від особистих стосунків із виконавчою владою. Схильність Леоніда Кучми до використання подібних методів стала очевидною у 2000 році, коли колишній офіцер президентської охорони представив аудіоплівки, таємно записані, за його твердженням, в кабінеті Президента, які вказували на причетність Президента до смерті журналіста Георгія Гонгадзе і містили приклади незаконного тиску на опозиційних політиків та пресу. Опри-

люднення записів призвело до вимог відставки або ж імпічменту Президента Кучми з боку опозиційних партій та груп, як лівих, так і правих. У 2001 році Україна відсвяткувала десяту річницю незалежності, але згідно з результатами опитувань громадської думки, на той час менше 25% українців вважали свою країну демократичною. Того ж року стараннями олігархічних фракцій та комуністів, за згодою Кучми, було відправлено у відставку реформаторського прем'єр-міністра Віктора Ющенка [18]. Зрозуміло, що в даний момент розвиток правової політики було пригальмовано, вона стала лише засобом для досягнення мети того, в чіь руках знаходилась, а не векторним орієнтиром розвитку країни і суспільства.

Третій етап – 2004–2009 рр. Цей етап можна назвати етапом відродження і посилення правової політики. Поштовхом до нього стала «Помаранчева революція» 2004 р. Помаранчева революція здійснила значну зміну старого керівництва, але цю зміну не можна вважати цілковитою. Проте важко сказати, що кадрові зміни привели цілком нових, незаангажованих людей. І сам Ющенко, і перший за його президентство прем'єр-міністр Тимошенко, віце-прем'єр міністр і пізніше секретар РНБО Кінах, бувший голова Верховної Ради – О. Мороз, як і декілька інших, при Кучмі також мали високі посади. В 2006 році відбулася знову рокіровка в органах державної влади, пов'язана з перемогою у парламентських виборах-2006 «Партії регіонів». Прем'єр-міністром знову стає В. Янукович, як і за президентства Л. Кучми, а першим віце-прем'єром – М. Азаров, виходець ще з радянської партноменклатури. Фактично, можна говорити про повернення лідерів «кумівської доби», з часткою нових, молодих облич: В. Хомутиннік, В. Кириленко, В. Горбаль [4, с. 3].

Далі в 2007 р. знову відбулася зміна у когорті владних лідерів, знову ті ж самі обличчя – Тимошенко, Турчинов, Богатирьова, Литвин. Відкриттям став лише А. Яценюк, якому все ж таки не вдалося втримати крісло Співкера.

Якщо і можна говорити про зміну лідерства, то в тому розумінні, що принцип її організації суттєво відрізняється від попереднього, а також у тому, що, як результат такої зміни, до урядових структур потрапило багато нових облич. Саме завдяки приходу на пост Президента України – В.А. Ющенка з'явилися нові спроби активної побудови правової політики. Вона вже ґрунтується на якісно нових важелях, країна змінює орієнтир як в зовнішній так і внутрішній політиці, що позитивно відбивається на становленні правової політики. Але про кардинальну зміну в ній говорити не можна. Вона все ще слабка, не підтримана необхідними в суспільстві реформами, а також належною законодавчою базою. В 2006 році – країна стала не президентсько-парламентською, а парламентсько-президентською. Це мало стати основою реформування правової політики країни. Але прийнятий Закон України «Про внесення змін до Конституції України» неодноразово піддавався критиці вітчизняних науковців і експертів та впливових європейських інституцій, передусім ПАРЕ. Зміни до Конституції України вже набули чинності. Проте нормативно-правове забезпечення самого переходу до нової політичної моделі та функціонування її основних інститутів відсутнє [20].

Україна все ще відчуває брак законодавства, й досі не прийняті закони «Про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади», «Про

Президента України», нових редакціях законів «Про місцеві державні адміністрації», «Про державну службу», «Про нормативно-правові акти» та ін.

На тлі розвитку етапів безпосереднього формування правової політики в Україні відбувається і значна переорієнтація зовнішньополітичного курсу держави в бік європейського розвитку української державності.

Інтеграцію України до Європейського Союзу проголошено пріоритетним напрямом зовнішньополітичного курсу держави. Основи правової політики України, механізм і тактику втілення її європейського вектору визначає низка документів, зокрема: Конституція України (ст. 18); Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р., яка підкреслює, що «перспективною метою української політики є членство України в Європейських Співтовариствах» [12]; Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС), підписана 16 червня 1994р. [15]; Стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 [193]; Програма інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000р. № 1072/2000 та ін. [13].

Ключовим елементом успішної євроінтеграції України є досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства із правовими нормами ЄС, в чому головну роль відіграє правова політика сучасної України. Ми вважаємо за можливе стверджувати, що міжнародно-правове співробітництво між Україною і ЄС пройшло декілька етапів. На першому етапі, який почався після отримання Україною незалежності в 1991 р. і продовжувався до набрання чинності в 1996 році Тимчасової угоди з питань торгівлі і питань, пов'язаних з торгівлею, відносини між Україною та ЄС регулювали положення укладеного в грудні 1989 р. Радянським Союзом договору про комерційне та економічне співробітництво з Європейським Економічним Співтовариством та Євратомом.

Другий етап ґрунтувався на укладеній у 1994 році Угоді про партнерство і співробітництво. Україна стала першою новою незалежною державою, котра уклала таку угоду, однак тривала ратифікація Угоди про партнерство і співробітництво державами ЄС дозволила їй вступити в дію лише у 1998 році, тому на другому етапі співробітництво було сконцентровано в основному на розвитку економічних або торговельних відносин без практичного звернення на проблеми правової (законодавчої) інтеграції права України до права Європейського Союзу.

Третій етап, котрий розпочався після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво, характеризується розширенням співробітництва сторін на достатньо широкий спектр відносин, включаючи і сферу зближення правових систем.

Розширення зв'язків України з зовнішнім світом є об'єктивним наслідком процесу її становлення як незалежної демократичної держави України, так і її правової політики у цій сфері. Цей процес пов'язаний з появою цілої низки політичних, економічних, правових проблем, зумовлених необхідністю виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань.

Загалом, можна погодитися з тим, що міжнародні відносини характеризуються широким спектром політичних, економічних, військових,

дипломатичних, правових, культурних, науково-технічних та інших зв'язків [17, с. 536]. Однак, узагальнюючи їх, так само прийнятно стверджувати, що всі вони так чи інакше зводяться до двох основних видів: політико-правових – з одного боку, економічних і культурних – з іншого [2, с. 16].

Зближення законодавства України із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках Євросоюзу і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС, що є її головним зовнішньополітичним пріоритетом у середньостроковому вимірі.

Згідно з умовами вступу до Європейського Союзу, визначеними на Копенгагенському саміті Європейської Ради у червні 1993 р., Україні належить гармонізувати законодавство до права Європейського Союзу, яке не зводиться лише до законодавства ЄС, а включає спільні принципи, цінності та правову культуру.

Гармонізація законодавства України – це перший етап тривалого процесу здійснення правової політики на шляху наближення національної системи права, включаючи також правову культуру, доктрину та судову і адміністративну практику, до системи права Європейського Союзу відповідно до критеріїв, що висувуються Європейським Союзом щодо держав, які мають намір приєднатися до нього. Виходячи саме з такого розуміння, правова політика України має охоплювати як нормотворення, так і нормозастосування і бути обов'язковим для всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Для України гармонізація національного законодавства до норм права ЄС має особливу значущість і актуальність, оскільки з цим процесом пов'язане не тільки створення правової бази для майбутнього вступу до ЄС, а й досягнення інших важливих для нашої держави цілей, а саме:

- створення підґрунтя та рушійної сили правової, адміністративної та судової реформи в Україні;
- наближення України до повного виконання своїх зобов'язань за Угодою про партнерство і співробітництво як етапу на шляху поступової інтеграції до Європейського Союзу;
- створення стимулу для здійснення економічних реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки та сприяння залученню іноземних інвестицій в Україну;
- розвиток зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, оскільки зі створенням зони вільної торгівлі для них діятимуть однакові правила;
- подальша демократизація суспільних процесів, розбудова основних засад функціонування громадянського суспільства відповідно до європейських стандартів.

Правова політика України для гармонізації законодавства України, а згодом і всієї правової системи – важливе завдання, що потребує значних ресурсів і часу. Як підтверджує досвід країн-кандидатів, процес гармонізації законодавства включає в себе кілька послідовних етапів. Для України доцільними є такі етапи:

- приведення законодавства України у відповідність до норм СОТ на підставі торговельних інтересів нашої країни в контексті її вступу до цієї організації, зокрема з метою підвищення конкурентоспроможності української економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі, створення сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій;
- адаптація законодавства України у пріоритетних сферах, пов'язаних із зовнішньою торгівлею, у контексті створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС;
- адаптація не лише у сфері внутрішнього ринку, а й у сфері політики безпеки, юстиції та внутрішніх справ, йдеться про повне виконання положень Угоди про партнерство і співробітництво і створення на цій основі передумов для укладення угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- адаптація правової системи України до права ЄС згідно з положеннями Угоди про асоціацію з метою підготовки умов для вступу до Європейського Союзу.

Ефективність правової політики процесу адаптації законодавства значною мірою залежить від розробки та запровадження системи дієвого інституційного механізму. На нашу думку, протягом минулих років в Україні вже створено певне інституційне підґрунтя для здійснення процесу адаптації.

З метою реалізації стратегічних цілей державної правової політики щодо забезпечення входження України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір, створення передумов для набуття Україною членства в ЄС та НАТО, підвищення ефективності координації та контролю за діяльністю органів влади у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції Указом Президента утворено Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, а також Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Основними завданнями Ради є підготовка пропозицій щодо зближення чинного і майбутнього законодавства України із законодавством ЄС, забезпечення координації заходів органів державної влади, залучених до процесу адаптації, та сприяння їхній взаємодії у цій сфері, здійснення моніторингу процесу адаптації тощо.

Запроваджено посаду Уповноваженого України з питань європейської інтеграції, який забезпечує організацію та координацію заходів, спрямованих на інтеграцію України до Європейського Союзу, вносить у встановленому порядку пропозиції щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань європейської інтеграції, здійснює інші повноваження.

У структурі Кабінету Міністрів України створено Урядовий комітет економічного розвитку та з питань європейської інтеграції, а також Управління з питань європейської інтеграції як окремий підрозділ Департаменту економічної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Координацію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу покладено на Міністерство юстиції України. Для забезпечення такої координації при Міністерстві юстиції створено Міжвідомчу координаційну раду з адаптації законодавства

України до законодавства Європейського Союзу, а також Центр порівняльного права, який сприяє вдосконаленню нормо-проектної роботи з урахуванням світового досвіду та положень права ЄС, здійснює науково-аналітичне забезпечення процесу адаптації.

Однак важлива проблема процесу адаптації – відсутність цілісного законодавчого поля в Україні. Як наслідок, існуюча законодавча база є суперечливою, нестабільною і малозрозумілою. Так, із 30 тис. нормативно-правових актів, що діють в Україні, закони складають лише 4,6% [11, с. 2]. Рада ЄС прийняла спеціальне рішення з приводу правил їх підготовки. Згідно цих правил, правовий акт повинен бути: чітким, без зайвої довжини, не двозначним, без надмірного застосування скорочень, не містити жаргонних висловів, надто довгих фраз, незрозумілих посилань на інші тексти, ускладнень, що роблять акт складним для читання.

Не дивлячись на позитивні зміни в формуванні зовнішньополітичного курсу наведена характеристика стану розвитку правової політики за 1989–2009 роки наводить на думку, що вона була в більшості непродуманою, створюваною на догоду «спонсорам» кандидатів на ключові посади в державі. Виступала як засіб для досягнення не правових цілей, що є не тільки неприпустимим, але й аморальним по відношенню до власного народу.

Література:

1. Алексеев С.С. Основы правовой политики России, – М.: Статут, – 1995. – 128 с.
2. Вакулич В.М. Політичні детермінанти зближення України з Європейським Союзом. Автореф. дис. ... к.п.н.: 23.00.04. – К., – 2001. – С. 16.
3. Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
4. Діжа М. Політичний режим в Україні після «Помаранчевої революції» – www.golos.com.ua
5. Иеринг Р. Борьба за право, – М.: Юрид. лит., – 1991. – 226 с.
6. Козлихин И. Ю. Право и политика, – СПб.: Питер, – 1996. – 286 с.
7. Коментар законодавства про права та свободи і громадянина / Авт.-укладач М. І. Хавронюк, – К.: А.С.К., – 2003. – 384 с.
8. Кучма Л. Украина – не Россия, – М.: Время, – 2003. – 560 с.
9. Опришко В.Ф. Державно-правова реформа: основи Загальної концепції // Державно-правова реформа в Україні: Матеріали науково-практичної конференції (листопад 1997 р.). – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, – 1997. – С.7 – С.3–13.
10. Опришко В.Ф. Законотворчість: сьогодні і завтра // Віче. – 1996. – № 7. – С.3–8.
11. Панченко О. Украина живет по закону на 4,6%. // День. – 7 жовтня. – 1999 р. – С. 2.
12. Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. // Нормативні акти України: комп'ютерна правова система, 2006.
13. Програма інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000р. № 1072/2000 // Нормативні акти України: комп'ютерна правова система, 2006.
14. Стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 // Нормативні акти України: комп'ютерна правова система, 2006.

15. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС), від 16 червня 1994 р. // Нормативні акти України: комп'ютерна правова система, 2006.
16. Шемшученко Ю., Ющик О. Політика, право, Конституція // Право України. – 2007. – № 8.
17. Шляхтун П.П. Політологія, – К.: Основи, – 2002. – С. 574.
18. Школа політичної аналітики: звіт Фрідом Гауз. – www.spa.ukma.kiev.ua.
19. Явич Л. С. Общая теория права. – Л., – 1976. – 287 с.
20. http://www.niss.gov.ua/book/dopov_zm/R3.pdf Політичне становище в Україні в 2006 році.

Мойсак С.М., НФ ОНЮА

СТАНОВЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

В статті раскрыта проблема источников административного права. Проанализирована система источников и характеризированы нормативные и законодательные акты, нормативный договор, правовой обычай и правовой прецедент.

In article is considered the problem of the source of administrative law. The system and characteristics of normative and legal acts, normative legal treaty, legal custom, legal precedent are analyzed.

Сучасні джерела адміністративного права України представлені великим різноманіттям правових регуляторів. Деякі з них своєю появою сягають сивої давнини, проте певні джерела адміністративного права почали використовуватись та визнаватись лише у середньовіччя.

Подібний стан справ обумовився взаємовідносинами різних правових систем. Значний вплив серед інших правових систем права, мало романське право, яке формувало протягом багатьох століть не тільки джерела права Європи, але і України, як її невід'ємної складової.

Враховуючи це, основним завданням цього дослідження буде з'ясування історико-правових передумов, що вплинули на появу сучасних джерел адміністративного права в цілому і України зокрема.

Перші дослідження у сфері джерел права здійснювала низка авторів за часів СРСР: С.Л. Зівс, С.Ф. Кечек'ян, А.Ф. Шебанов. Зазначені автори головним чином з'ясовували сутність категорії «джерело права» та визначали їх види.

Галузевій проблемі джерел права у 70–80-х роках ХХ ст. приділила наступна група вчених адміністративістів – В.А. Власов, Ю.М. Козлов, А.Є. Луньов, С.С. Студенікін, Г.І. Петров, О.М. Якуба, які переважно вели наукові дослідження на рівні навчальної літератури і зосереджували увагу головним чином на понятті джерел адміністративного права та їх класифікації.

До сучасних дослідників джерел адміністративного права України можна віднести – Ю. Битяка, О. Константія, В. Шаповала та ін.

У зв'язку з тим, що на українську національну правову систему непрямо вплив мало римське право та романо-німецька правова сім'я, походження джерел адміністративного права України ми будемо шукати ще за стародавніх часів Римської імперії, де значна увага приділялася підтриманню порядку та забезпеченню лояльності громадян, благоустрою, організації та утриманню війська, спорудженню шляхів і каналів [1].